

NT 81 i gudstjänstbruk

En översättares synpunkter

Bibelöversättning och bibelläsning

Bibeln, i synnerhet Nya testamentet, har alltid översatts och alltid lästs högt. Jesus talade som bekant arameiska, men den äldsta språkform i vilken hans ord har bevarats är grekiska. Som skriftsamling blev Nya testamentet till på grekiska. Redan på 100-talet började dessa skrifter översättas till andra språk i medelhavsområdet. De lästes upp, på de olika språk som människor talade, både i missionsförkunnelsen och när de kristna samlades till gudstjänst eller undervisning.

Översättningar reviderades också. Ett flertal latinska versioner fördes samman för att så småningom, med den lärde Hieronymus som främsta auktoritet, utformas till en standardtext, den under medeltiden och långt framöver i Västerlandet brukade Vulgata, ”den allmänt vedertagna”. Denna latinska text låg till grund och översattes spontant överallt där det predikades, den präglade liturgierna och det religiösa språket, den kom till synligt uttryck i kyrkmålningar och annan kristen konst.

På 1500-talet sköt översättningsarbetet fart igen. Två inbördes sammanhängande orsaker ligger bakom denna företeelse: boktryckarkonstens uppfinning och reformationen. I reformationsländerna framställdes de klassiska översättningarna till den nya tidens västeuropeiska språk, Lutherbibeln (1534), King James Version (1611) – för att nämna de viktigaste – och vår egen reformationsbibel (1541), den som kom att bli den officiella kyrkobilabeln fram till 1917. Gustaf II Adolfs (1618) och Karl XII:s (1703) biblar är ju endast lätthänta revisioner av 1541 års svenska text.

Reformationsbiblarnas betydelse ligger däri

att bibelordet nu kunde komma ut i de enskilda församlingarna på landets språk och i enhetlig språkdräkt. Fortfarande var högläsning, utförd av prästerna, det sätt varpå bibelns texter fördes ut till de enskilda människorna. Biblarna, även i tryck, var alldeles för dyra för att i någon större utsträckning kunna förvärfvas av privatpersoner. Det som man så småningom fick råd med i hemmen var psalmbok (när sådana började komma), katekes och så småningom någon postilla. Till psalmböckerna fogades de söndagliga perikoperna. Enskild läsning av bibeln hörde långt in på sjuttonhundratalet de lärda studierna till.

Under sjuttonhundratalet började tryckta biblar finna sin väg till hemmen i de högre stånden. Men först adertonhundratalet blev i vårt land bibelspridningens och bibelläsningens tid. Därtill medverkade inte minst Brittiska och utländska bibelsällskapet, som distribuerade i England tryckta svenska biblar till överkomligt pris. Så möjliggjordes enskild bibelläsning och ”läseriet”. Först då, i kristenhetens långa historia, blev bibeln inte bara en hörd utan också en läst bok. Men samma århundrade som såg bladen vändas vid talgdankens eller fotogenlampans ljus fick bevittna att dammet började lägga sig på sällan framtagna biblar i hennens bokhylla. Den intensiva bibelläsningens tid har varit kort, i vårt land åtminstone.

Den markanta ökningen i fråga om bibeldistribution och bibelkonsumtion gav anledning till en ny företeelse i bibelöversättningarnas historia, nämligen översättningar med tanke på speciella syften. Nu gavs det ut biblar för enskild läsning, studiebiblar, skolbiblar, barnbiblar, ”bibeln som litteratur” – för att nämna några exempel. I

Sverige kom sålunda Nya testamentet i översättning av Helge Åkesson (1889), O. F. Myrberg (1890), P. Waldenström (1894) och J. P. E. Benelius (1895).

Bibeln i Sverige sedan 1917

Med 1917 års översättning fick vårt land sin sista kyrkobil, i den bemärkelse detta ord hade haft sedan 1541. Den bibeln var utarbetad för svenska kyrkan, antagen av kyrkomötet samt av kungen gillad och stadfäst. När NT 81 kom ut, undrade många om det skulle förfaras likadant med den översättningen. Men den nu sittande bibelkommissionen är inte tillsatt för att betjäna svenska kyrkan, och kungen har genom grundlagsändringen frångagits också befogenheten att approbera en bibelöversättning.

KB 1917 medförde ett brott med stilen i den gamla svenska bibeln, den stil som hade satt sin prägel på mycket i svenskt religiöst men också litterärt språk.¹ Det brottet var i själva verket mera djupgående än vad som i allmänhet föll i ögonen.² Visserligen betecknades översättningen, när den kom ut och jämfördes med den gamla bibeln, ofta som platt, vardaglig och långsläpig. Men alltefter som tiden gick och nya översättningar började skymta vid horisonten, fick den namn om sig att vara kärnfull och märgstark.

I KB 1917 har sammansmälts å ena sidan vissa element som övertagits från den tidigare bibelstilen, i synnerhet karaktäristiska delar av ordförrådet, å andra sidan mönster hämtade från det utgående 1800-talets akademiska vältalighet och litterära högstil. Nu anar man inte längre att ordet "åstad" i "skynda åstad", "sända åstad" och stundom även "komma åstad" inte är övertaget från KB 1541 utan utgör en innovation, avsedd att skapa en upplyft stil. Resultatet blev

lyckat i den mån som KB 1917 präglas av en enhetlig, väl genomarbetad, med hjälp av småord medvetet utsirad högtidlig prosa. Den får sin kraft inte så mycket av äldre bibelspråkstradition som av sin tids retoriska pondus. Dess företräden kommer bäst till pass vid högläsning på gammaldags manér, inom ramen för det religiösa språk som präglar svenska kyrkans ritual fram till och med 1942 års handbok.

Den gamla bibelkommissionen hade oturen att efter 144 års arbete lämna ifrån sig en produkt som i sitt slag var av hög kvalitet men kom ut vid en sällsynt olycklig tidpunkt. Dels var det svenska språket i KB 1917 vid pass femtio år efter sin tid. Karl Vennberg har påpekat att det inte bär spår efter Esaias Tegnér's brev och Strindbergs prosa. De stora författare som vårt land kunde uppvisa i början på detta sekel anlätades inte av bibelkommissionen. Dels – det är den andra olyckliga omständigheten – hade de genomgripande förändringar, som det svenska språket skulle komma att genomgå under detta århundrades första hälft, just satt i gång. Dessa förändringar gjorde sig gällande i fråga om såväl ordföråd och böjningsformer som syntaxen. När det tidigare skriftspråket försvann ur skolundervisningen under 1940-talet, blev följden att kyrkobiln var definitivt svårtillgänglig för den yngre generationen. Det omdöme som drabbade stilen överfördes lätt också på innehållet.

Så kort tid som 45 år efter 1917 var det redan dags att förbereda en ny bibelöversättning. 1962 behandlades frågan i riksdagen, och 1963 tillsattes en kommitté för att grundligt utreda frågan. Banbrytande blev i det sammanhanget dr David Hedegårds översättning av Nya testamentet (1964). Den påvisade odiskutabelt behovet av en nyöversättning. Och den införde noter i den svenska bibeltraditionen. I slutet på 1960-talet kunde sägas att valet i realiteten inte stod mellan KB 1917 och en ny bibelöversättning, utan (åtminstone för Nya testamentets del) mellan Hedegård och en ny översättning. KB 1917 hade på längre sikt spelat ut sin roll.

1963 års bibelkommitté kom efter fem års

¹ E. Eidem, *Vår svenska bibel* (1923), 114–141. H. S. Nyberg, *Esaias Tegnér den yngre som språkman och bibelöversättare* (1966), 90–142.

² Chr. Åsberg, Om språk och stil i NT 1981, i *Svensk exegetisk årsbok* 47 (1982), 121.

arbete med förslaget om två nya översättningar, en kyrkobibel och en folkbibel. Den som var med vet att detta förslag innebar en kompromiss för att över huvud nå ett resultat. Provöversättningarna gjordes vid sittande sammanträdesbord. Kom någon med en bra formulering, sade ordföranden: "Det sätter vi in i kyrkobibeln. — Nu måste vi hitta på något sämre för folkbibeln." För en exeget stod det från början klart att samma personer inte samtidigt kan hålla på med två översättningar. Man kände sig kluven i sitt innersta. Remissvaren förordade också entydigt en enda översättning, i stilläge nära den av kommittén föreslagna folkbibeln. Vi kan lugnt konstatera att en enda kommission som gör två översättningar är en omöjlighet och att två kommissioner som samtidigt gör var sin översättning är otänkbart i ett litet språkområde.

Alltså gavs uppdraget att göra en enda översättning, med de kompromisser detta innebär i fråga om stil och syfte. Samtidigt satt dock biskop Bo Giertz och gjorde en egen översättning av Nya testamentet, beundransvärd som enmansföretag men med tydliga spår av de förlagor som använts. Själva har översättaren betecknat sitt verk som en läsbibel.

Språket i NT 81

Statsrådet Alva Myrdal stod för igångsättningen. Sedan 1971 års sakkunniga för översättning av Nya testamentet arbetat i drygt ett år, gick de mot utgången av 1972 i slutan ordning över i den då tillsatta bibelkommissionens nytestamentliga översättningsenhet. För första gången skulle en officiell svensk översättning inte utföras för svenska kyrkan, utan för allmänheten, för olika kyrkor och samfund, för undervisning och folkbildning, för enskild läsning och för föredragning. Ett maktpåliggande uppdrag. I direktiven står att översättningen av de nytestamentliga skrifterna skall utformas så att textens innehåll blir tillgängligt för en nutida normalskolad läsare och så att den kan göra tjänst i olika väsentliga sammanhang.

I sitt slag är översättningen enastående i kyrkohistorien. Statens offentliga utredningar har inte någon motsvarighet i andra länder i fråga om arbetssätt och grundlighet. Ingenstans eljest förekommer det att en regering tillhandahåller resurser för att en bibelkommission skall kunna arbeta i 10 år på heltid med att översätta Nya testamentet — för att inte tala om den pågående översättningen av Gamla testamentet och dess apokryfer.

För kommissionen stod det från början klart att det inte skulle eftersträvas någon speciell bibelstil. En enkel, ledig och naturlig prosa skulle sättas upp som norm,³ och därmed håller man sig också på samma nivå som de grekiska originaltexterna. Inget hindrar att en svensk text som avfattats i en sådan stil kan, även den, bli levande och skiftande. Det i form enkelt vardagliga kan genom sitt innehåll bli det upphöjda.⁴

I uppgiften ingick att låta de nytestamentliga skrifternas olika stilmått om möjligt återspeglas i översättningen. Detta blev svårare än väntat. I någon mån torde dock egenheterna i det spektrum som sträcker sig från Markusevangeliets folkliga prosa över Lukasskrifternas hellenistiska sakprosa, besläktad med läkarskrifternas, upp till Hebreerbrevets litterära medvetenhet, ha lyfts fram tydligare än i andra svenska översättningar. I det avseendet skiljer sig NT 81 markant från KB 1917, som lät sin speciella stil dominera över hela linjen. Hur översättarna av NT 81 har gått tillväga kunde vara värt ett eget kapitel.

NT i evangelieboken

I överensstämmelse med utfärdade direktiv har bibelkommissionens arbete från början varit inriktat på att åstadkomma en text som kan fylla olika funktioner. En av dessa är att leverera perikoperna i den evangeliebok som är avsedd

³ Åsberg (not 2), 115–150.

⁴ *Inför en ny bibelöversättning* (Utbildningsdepartementet 1972:10), 46.

för gudstjänstbruk i svenska kyrkan men som också används, mer eller mindre regelbundet, i andra kristna samfund.

Från och med ingången av kyrkoåret 1983/84 används den evangeliebok som antogs för svenska kyrkan av 1983 års kyrkomöte. Där är de nytestamentliga perikoperna tagna från NT 81. Vissa lite störande inkonsekvenser finns än så länge, men de kan komma att rättas till. Sålunda står i pingstdagens rubrik "Den helige andes utgjutande", med "helige" där NT 81 har "heliga", och "ande" där NT 81 skriver "anden". I den nya kollekthönen på samma dag står "helig Ande" där redan KB 1917 har "helig ande" och "den helige Ande" (jfr dagens rubrik). Bibelkommissionen har valt formuleringen och stavningen "den heliga anden" med beräknad framförhållning i tiden i vad avser språkutvecklingen.

Utän att bortse från andra syften har kommissionen haft högläsningen, i synnerhet vid gudstjänster, i tankarna. Under arbetets olika faser och alldeles särskilt mot slutet lästes texterna högt vid sammanträdena, avlyssnades omsorgsfullt och rättades till i förekommande fall. Kanske förtjänar det att omtalas att högläsaren var kommissionens yngste ledamot, tillika dess sekreterare och utbildad i litteraturvetenskap. Texterna lästes därför med den ton och frasering som är naturliga för den yngre generationens svenskar. Översättningsenheten tänkte också på att gudstjänsternas texter numera ofta läses av lekmän, inte sällan av ungdomar.

Den nya översättningens språkform och en ny tids sätt att läsa högt — nyktert, sakligt och som vi tycker naturligt, så att innehållet självt får göra rätt för sig — har till följd att NT 81 får en annan framtoning vid läsningen än vi varit vana vid från bruket av KB 1917 i gudstjänsterna. Där är det angeläget att skillnaderna beaktas. Från första meningen av en högläsning av texter ur Nya testamentet bör det höras vilken översättning det är fråga om.

Den som läser högt ur NT 81 bör veta att översättarna har avsett att mig, dig, sig uttalas mej, dej, sej. Detta uttal som av en del traditio-

nalister uppfattas som lågspråk — eller ännu värre: som ohövligt mot Gud — har blivit till genom en fullt naturlig ljudskridning i svenska språket, en förändring som redan tidigare har ägt rum i danskan och norskan. Den ljudskridningen går inte att hejda. Jag brukar trösta ängsliga själar med att säga att det är Gud själv som i språken har lagt ner förmågan att ändras efter bestämda lagar. Så det är inte något att beskärma sig för. Besvärligt och föga förtänksamt finner jag det däremot vara att Psalmer och visor 1976 och 1982 har ett inte ringa antal inrim som går på det gamla uttalet av mig, dig, sig — till exempel "liv" och "dig". Det är givetvis lättare att rimma på det viset, men det är inte bra med tanke på framtiden och dess svenska språk.

Svårare att avgöra är när "skall" kommer att definitivt ha efterträtt av "ska". NT 81 använder den förstnämnda formen. Under 1970-talet visade det sig att frammarschen av "ska" i tidningarna avstannade; på sina håll kom till och med "skall" tillbaka i någon mån. Avgörande för översättarna var att den som vill kan läsa "ska" även där det står "skall". Det omvända är däremot knappast möjligt.

Under 10 år och mer före publiceringen av NT 81 har vi fått bevittna att uppläsare av texter ur KB 1917 ändrade verbens pluralformer till singularformer och även vidtog andra moderniseringar. Min personliga uppfattning är att — när vi nu har NT 81 — texter ur KB 1917 i fortsättningen skall läsas i enlighet med den översättningens språkdräkt, alltså med pluralformer på verben och med det äldre uttalet på mig, dig, sig. Stilar — med avseende på både form och uttal — skall om möjligt inte blandas, och varje översättning skall få komma till sin rätt utifrån de förutsättningar de bygger på. Jag är väl medveten om att ett särskilt problem skapas av den s. k. Bibeln 82, där Gamla testamentet i 1917 års översättning har varit föremål för en ytlig språklig översyn.

En svårighet om vilken man ännu inte kan säga hur den kommer att lösas består däri att den nya evangeliebokens texter ur NT 81 i svenska kyr-

kans gudstjänster läses inom ramen för de ritual som ingår i handboken. Den ännu gällande handboken från 1942 har ett språk som ligger nära det som också KB 1917 har. Men också de försöksordningar för högmässan och andra gudstjänster som sedan 1976 interimistiskt brukas av åtskilliga församlingar har ett språk som inte alls förts à jour med NT 81. Eller vad sägs om en sådan olidlig hybrid som: "Herren vare med er. – Med dig vare ock Herren." Den stilistiska medvetenhet som fanns i den nytestamentliga översättningsenheten, och de erfarenheter som där gjordes med språket, har handbokskommittén inte tillgodogjort sig. Där finns mycket kvar att göra innan gudstjänsternas språk blir homogent innanför handboken och i jämförelse med NT 81. Generellt kan nog sägas att den nutida sakprosa som NT 81 har använt i olika modulationer mycket väl lämpar sig som liturgiskt språk.

Cantica och hymner

Förutom prosatexter på olika stilmivåer innehåller Nya testamentets skrifter också poetiska partier, låt vara att de inte är ens tillnärmelsevis lika talrika som psalmerna i den gammaltestamentliga psaltaren.

De tre cantica i Lukasevangeliet, Magnificat (1:46–55), Benedictus (1:68–79) och Nunc Dimittis (2:29–32), har sedan fornkyrkans tid hört till tidegården och dess sjungna inslag. Genom den gregorianska sångens och tidegårdens återupplivande i svenska kyrkan under detta århundrade har dessa cantica åter blivit ofta och gärna brukade för växelläsning och växelsång.

Bibelkommissionen förstod att det var en grannliga uppgift att nyöversätta dessa texter. Naturligtvis gick det inte att bara lyfta över dem från KB 1917. Det skulle ha blivit en odräglig stilblandning; precis detsamma skulle ha varit fallet, om man utan vidare hade övertagit s. k. bevingade ord eller särskilt omtyckta avsnitt från tidigare översättningar. Dessutom måste nya tolkningsrön få komma med. Därför blev det,

också här, nya översättningar från grundtexten.

Att översätta de tre avsnitten blev både lättare och svårare än vi anade när vi gick till verket. Tacksamt var det att få rätta till dispositionen av de första åtta raderna i Marias lovsång och återge åt detta avsnitt dess rätta tankestruktur. Också i Sakarias lovsång har det städats i rader- nas strukturer, och de fyra sista raderna har fått en helt ny lyster, även den grundtextenlig. I Symeons lovsång har det av KB 1917 introducerade, sentimentala "fara hädan i frid" (1703 "fara i frid") med lätt hjärta lämnats därhän och ersatts med "gå hem"; "i frid" har i enlighet med original- let förts ihop med "som du har lovat". Denna lovsång har också på annat sätt fått en strukturell ansiktslyftning.

Svårigheterna visade sig i detaljerna. Kanske det en gång, med ledning av bevarade och arkiverade utkast, kommer att skrivas en uppsats om de många omformuleringar som gjordes under arbetets gång. "Han gör märkliga verk med sin arm" (1:51) och "Han reser för oss frälsnings- ens horn" (1:69) hör väl till de rader vi aldrig blev riktigt nöjda med.

Under arbetets senare del, men redan långt innan det var färdigt, tillkallades liturgisk expertis, och olika representanter för denna var med ända till slutet och såg till att de tre cantica i deras nya version kunde bli tjänliga för bruk i tidegård och andra liturgiska sammanhang.

Hymner av ett något annat slag och annan form förekommer i Uppenbarelseboken, kap. 4, 5 och 15. Särskilt i nyare tid har dessa tonsatts för kör eller solörster. Därför har de översatts med tanke på att de också i framtiden skall kunna bilda underlag åt kompositioner för sakralt bruk.

En liten hymn är den s. k. änglasången i Luk. 2:14, som ingår i berättelsen om Jesu födelse. Under namnet Gloria utgör denna hymn en gammal beståndsdel av mässans ordinarium. Som bekant har svenska kyrkans handbok inte tagit upp den lydelse hymnen har i KB 1917 utan bibehållit formuleringen från normalupplagan 1883. Anmärkningsvärt är att handboken därmed inte bara har en äldre formulering utan

också ett innehåll som inte överensstämmer med vad som står i den erkänt bästa handskriftstraditionen, när det gäller grundtexten.

NT 81 avviker innehållsligt inte från KB 1917, vad själva slutet beträffar, men har försökt ge en klarare formulering. Däremot har i de båda raderna – det är fråga om två och inte om tre (så handboken) – grundtextens struktur återgetts riktigare. Det som utsägs är inte att Gud bor i höjden utan att det som Messias födelse innebär har en dubbel verkan. I himlen får Gud ära – detta kommer till uttryck i den himmelska härens lovsång. Och på jorden förkunnas fred (jfr Jes. 9:1–7) för dem som Gud kallar och utväljer. Det skall bli intressant att se hur Gloria kommer att te sig i en framtida handbok. Det går väl inte att bibehålla formuleringar som inte riktigt återger vad grundtexten säger.

Fader vår

Den gamla bibelkommissionen satte mot bättre vetande den från reformationsbibeln härstammande lydelsen av Herrens bön in i sin översättning av Matt. 6. Bland ordförklaringar och sakupplysningar i KB 1917 liksom i biskop Personnes tryckta kommentarer till översättningen gav de uttryck åt sina förbehåll.

Ett liknande tillvägagångssätt kom inte i fråga för den 1972 tillsatta bibelkommissionen. I direktiven stod entydigt att den grekiska texten till Nya testamentet skulle översättas efter bästa förmåga. Då kunde det inte bli tal om att konservera 1500-talsöversättningen av den latinska medeltidsbönen *Pater noster*.

Det sakligt nya i NT 81 är att bönsens dubbla perspektiv bättre kommer till sin rätt. Framför allt i Luthers Lilla katekes har ensidigt framhållits bönepunkternas nuaspekt. Varje sats i Fader vår ser i själva verket fram mot himmelrikets ankomst på den sista dagen men föregriper detta skeende redan i nuet för dem som liksom de första lärjungarna står i Kristi efterföljd. Besynnerlig är den utbredda föreställningen att formuleringen med "låt" (ditt namn bli helgat osv.) till

sin språkliga innebörd skulle vara en annan än de tidigare konjunktiverna ("helgat varde" osv.) och framställa Gud som ett hinder (dvs. "tillåt att"). Detta kan enkelt bemötas med en hänvisning till att barn i alla tider har kunnat be: "Gode Gud, låt mor bli frisk" och därmed har vädjat till Gud att handla. Eller med att peka på Lars Wivallius (död 1669) Klage-wijsa öfwer thenna torre och kalla währ, där låt-imperativerna är talrika.

Brödbönsens nya formulering har väckt störst uppmärksamhet. Och obenägenheten att frigöra sig från en invand lydelse förtränger i ett fall som detta den naturliga nyfikenheten att få veta vad grundtexten här verkligen betyder. Med gott samvete kan översättarna säga att den i NT 81 framlagda formuleringen med all sannolikhet är både språkligt och sakligt riktig: "Ge oss i dag vårt bröd för dagen som kommer". Vad som avses är inte i första hand det materiella brödet och övriga förnödenheter, utan livsbrödet (jfr bilden av den himmelska måltiden) som redan här på jorden anteciperas i ord och sakrament (jfr Joh. 6:27, 33–35). Därmed får också brödbönsen det dubbla perspektivet.⁵

Detsamma gäller för femte bönen: "Och förlåt oss våra skulder, liksom vi har förlåtit dem som står i skuld till oss." Att det nu i översättningen heter "har förlåtit" beror på att det står så i grundtexten men får sin förklaring därigenom att blicken går fram till den sista domen, då de som ber hoppas att de under sitt tidigare liv har förlåtit – i lydnad mot Jesu undervisning och föredöme och inte, som det påstås av dem som är ute efter att missförstå, som en modell vi skulle sätta upp för Guds handlande. Också i bönen om förlåtelse anteciperas skeendet på den sista dagen redan i nuet.

Huruvida Fader vår i sin nya språkdräkt kommer att finna vägen in i svenska kyrkans gudstjänstritual går det väl ännu inte att säga något om. Inom Svenska missionsförbundet har där-

⁵ H. Riesenfeld, *Livsbrödet – ett existentiellt bibliskt motiv*, i *Föreningen lärare i religionskunskap årsbok* 15 (1982), 63–75.

emot flertalet församlingar gått över till att bruka den nya formuleringen. Ofrånkomligt har denna en annan rytm än vad den traditionella formen har. Men enligt ingångna rapporter är det många som anser att rytmen i Fader vår enligt NT 81 inte är sämre. Den viktiga frågan, också när det gäller Fader vår i gudstjänsten, borde dock vara den om troheten mot grundtexten.

Hymner i paulusbreven?

Under inflytande från den tyske exegeten Ernst Lohmeyer (död 1946) har det blivit en i synnerhet i tysk nytestamentlig forskning utbredd mödefluga att betrakta det märkliga kristologiska avsnittet i Fil. 2:6–11 som en hymn. Så anses vara fallet också med Kol. 1:15–20, en text som i formella och innehållsliga avseenden uppvisar likheter med avsnittet i Filipperbrevet. Följden blir att man antar att brevens författare inte har skapat dessa avsnitt utan har övertagit dem från den urkristna gudstjänsten. Vi skulle alltså där få tillgång till liturgiska originaltexter från kristendomens äldsta tid. I sanning en märklig upptäckt. Om det nu är en upptäckt. I den katolska kyrkans nya breviarium har dessa texter vunnit insteg som ett slags hymner.

Emellertid finns det anledning att vara tveksam. Ett antal viktiga frågor har av hymnentusiasterna aldrig besvarats. Varför inleds avsnitten inte med en citationsformel, om det är fråga om hymncitat? Lukasevangeliets *cantica* och Uppenbarelsebokens hymner uppvisar alla sådana formler. Inget exempel har andragits från antik litteratur, där hymner citeras i löpande text utan att detta anges. Vidare: avsnitten Fil. 2:6–11 och Kol. 1:15–20 börjar båda med en relativsats. Så kan en hymn inte ha börjat. Därför säger man att namnet Kristus, eventuellt förbundet med en invocation, har gått före och utelämnats i det aktuella sammanhanget. Men eftersom man har ansett sig kunna dela upp de båda avsnitten i inbördes lika strofer, så skulle namnet och invocationen ha fallit utanför versformen. Var har man eljest sett något så egendomligt? Eller kan-

ske namn och invocation har ingått i en hel strof som fallit bort? Då kommer man långt ut på hypotesernas gungfly. Och skulle två hymner utmärkas därav att de berövats sina inledningsstrofer, att de dekapiterats utan att vi kan föreställa oss hur dessa huvuden har sett ut?

Knappt två exegeter är ense om hur strof- och radindelningen egentligen skulle vara. De olika lösningarna upphäver varandra i grunden. I fråga om avsnittet i Filipperbrevet räknar flertalet med att Paulus skjutit in var sin rad på två ställen, när han fogade in hymnen i sitt brev. Skulle aposteln ha varit så omusikalisk att han förstörde en strofisk hymn genom inskott? Vem skulle komma på idén att citera: "Vad ljus över griften! Han lever, o fröjd! Ja, han lever verkligen. Fullkomnad är skriften ..."? Men detta är vad man tillvitar Paulus.

Slutligen: hymner hör till det literära genuset poesi. Kännetecknande för all poesi är förekomsten av bilder och metaforer. Det kan man iakta på Lukasevangeliets *cantica* och Uppenbarelsebokens hymner. Otaliga exempel finns i alla de hymner som är bevarade från Nya testamentets omvärld. Hur kommer det sig att just hymnerna i Filipperbrevet och i Kolosserbrevet saknar bilder och metaforer och därtill uppvisar en syntax som är allt annat än hemmahörande i poesi. Det räcker att peka på "inte – utan" i Fil. 2:6 f. och på "därför" i v. 9.

Slutsatsen måste bli att de båda nämnda avsnitten inte kan rankas som hymner och poesi. Däremot är de omsorgsfullt utformade, därom råder inget tvivel. Men en omsorgsfullt formad text behöver inte vara poetisk, den kan också vara retorisk. Och det är vad vi ser här. Dessvärre måste en illusion skingras. Nämligen att vi i de båda texterna skulle äga liturgiska originaldokument från äldsta kristna tid. Vi får nöja oss med att åter veta mycket mindre om den urkristna gudstjänsten.⁶

⁶ H. Riesenfeld, *Unpoetische Hymnen im Neuen Testament?* i *Glaube und Gerechtigkeit. Rafael Gyllenberg in memoriam* (Helsingfors 1983), 155–168.

NT 81 har inte satt upp vare sig Fil. 2:6–11 eller Kol. 1:15–20 som poesi. Däremot har översättarna lagt ner möda på att göra dessa litterärt – i detta fall retoriskt – högtstående texter rättvisa.

1 Kor. 13

Ännu ett avsnitt i paulusbreven förtjänar en kort kommentar med avseende på den utformning det fått i NT 81. Det är kapitlet som ofta går under beteckningen Kärlekens höga visa. Saken är dock den att det inte är fråga om någon hög visa i bemärkelsen poesi.

Ännu i KB 1917 blir det genomgående tydligt att dess översättare har ägnat alltför mycket uppmärksamhet åt enskilda verser – de stod ju i den typografiska uppsättningen var för sig – och smärre partier på bekostnad av de större sammanhangen. Det vill säga att man beaktade mikrostrukturerna på bekostnad av makrostrukturerna. I NT 81 har gjorts försök att låta dessa senare bättre komma till sin rätt. Sålunda skall beaktas att i första Korinthierbrevet kap. 10–14 bildar en enhet som handlar om församlingslivet och om sammanhållning såväl som hänsyn de kristna emellan. I den mån som dopet och nattvarden nämns i kap. 10 och 11 är det inte för dessa riters egen skull utan därför att de tas upp som argument i ett större sammanhang. I det perspektivet måste också kap. 13 ses, det som handlar om den kärlek som bör råda i en kristen församling. I Paulus framställning rör det sig inte om poesi utan återigen om retorik (detta begrepp taget som litterär kategori och inte som värdeomdöme).

På ett sakligt, ehuru stilistiskt välformat sätt

beskriver aposteln hur en av kärlek, dvs. ömse-sidig hänsyn, dominerad församlingsgemenskap fungerar. Redan upptakten i v. 1 anger tonen. Paulus nämner inte vackra ljud ("ljudande malm") utan skrammel: "Om jag talar både människors och änglars språk men saknar kärlek, är jag bara ekande brons, en skrällande cymbal." Vad som föresvävar är antagligen präster tillhörande en hednisk kult, exempelvis Isis-mysterier, som drar genom gatorna i Korinth och gör reklam för sina möten, detta genom att slå med metall mot metall.

Bibelkommissionen har försökt att få fram den retoriskt resonerande ton som präglar det grekiska originalet. Det har blivit en text som handlar om församlingsliv och församlingsgemenskap, dock utan att vara en liturgisk text i detta ords tekniska betydelse.

Nu föreligger alltså NT 81 och utgör översättningen av Nya testamentet för några årtionden framöver. Men ännu befinner vi oss i en övergångstid. Det ställer sina krav på öga, öra och tålamod. Det tar sin tid att vänja sig vid en ny översättning och detaljerna i den. Mera påfrestande är den obalans som nu råder i förhållande till "kontexten": Gamla testamentet, handboken och i någon mån predikan. Om Gamla testamentet vet vi att dess nyöversättning kommer om tio år. Om handboken vet vi ännu inte när den skall få språklig balans mellan sina olika delar och med bibelöversättningen. Men svårigheter av det slaget finns i alla länder och hör nu en gång till bibeln och evangeliets väg genom tiderna.

Harald Riesenfeld